

3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія.. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

4. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія [за заг. ред. Л.М. Рибалко]. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.

Чубик Оксана Василівна
*студентка I курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука*

Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна
*к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука*

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

*Навчання й досі розуміють лише як розвиток розуму, в той час коли воно має
стати джерелом сил для оновлення та творення.*
М. Монтессорі

Діти з особливими потребами – це діти, які мають освітні, комунікативні, медичні, психологічні, побутові, соціальні потреби, пов'язані зі стійким розладом здоров'я, які відрізняються від потреб більшості її однолітків. Це особлива соціальна група, яка має свої соціокультурні особливості й потребує особливих умов організації життєдіяльності й інтеграції в суспільство.

Одним із нових підходів у питанні виховання життєстійкості та самостійності у дітей, що мають особливі психоемоційні потреби, може бути інтеграція до виховного простору технології арт-терапії.

Застосування елементів арт-терапевтичних технологій у роботі з молодшими школярами з особливими освітніми потребами, зокрема на предметах мистецтва, педагоги вважають найбільш прийнятним та ефективним, тому що практично кожна дитина в таких умовах може виявити свої творчі зусилля, отримати підтримку, самовиразитися, налагодити контакт з іншими, реалізувати свій творчий потенціал. Тому, все частіше вітчизняні педагоги та психологи, наголошують на тому, що з метою розвитку дитячих здібностей, прискорення адаптації, зниження в окремих дітей гіперактивності, варто впроваджувати інноваційну технологію – арт-терапію.

В Україні питання впливу арт-терапії на дітей досліджують багато вчених-теоретиків та практиків (Г. Батищева, О. Вознесенська, Н. Волкова, В. Газолишин, Н. Ещенко, О. Пилипенко, Н. Полякова, Н. Простакова, О. Пинчук, А. Чуприков, Т. Яценко та ін.)

Термін арт-терапія став використовуватися в нашій країні порівняно недавно, і в перекладі з англійської означає «лікування, засноване на заняттях художньою творчістю», хоча як засіб лікування душі пластичні мистецтва були відомі задовго до виникнення поняття про терапевтичні методи. Варто зазначити, що в Україні арт-терапія як засіб адаптації використовується не тривалий час і переживає період становлення. В Україні, порівняно з Західною Європою та Америкою, арт-терапією більше цікавляться не лікарі, а педагоги та психологи-практики.

Спочатку арт-терапія виникла в контексті теоретичних ідей З. Фрейда і К. Юнга, а в подальшому набувала більш широку концептуальну базу, включаючи гуманістичні моделі розвитку особистості К. Роджерса і А. Маслоу.

Теоретичні основи терапії за допомогою образотворчого мистецтва виходять з поглядів З. Фрейда, аналітичної психології К. Юнга, який використовував власне малювання для підтвердження зв'язку з мисленням та мовою. Дитинство – період інтенсивного становлення фізіологічних і психічних функцій. «Дитина мислить формами, фарбами, звуками, відчуттями» – вважав К. Ушинський, закликаючи дорослих опиратися на ці особливості дитячого мислення. Відомо, що чим менша дитина, тим вона емоційніше сприймає оточуючий світ, тим більший «емоційний дискомфорт», який, як правило, щезає під впливом позитивних емоцій, джерелом яких може і повинна бути арт-терапія.

В енциклопедії соціальної роботи зазначено, що «арт-терапія – це способи і технології реабілітації людей засобами мистецтва і образотворчої діяльності» [4].

Арт-терапія володіє очевидними перевагами перед іншими формами психотерапевтичної роботи:

– арт-терапія є засобом переважно невербального спілкування. Це робить її особливо цінною для тих, хто недостатньо добре володіє мовою, відчуває труднощі в словесному описі своїх переживань.

– арт-терапія є засобом вільного самовираження і самопізнання. Вона має «інсайт-орієнтований» характер, надає атмосферу довір'я, високої терпимості і уваги до внутрішнього світу дитини.

– арт-терапія заснована на мобілізації творчого потенціалу дитини, внутрішніх механізмів саморегуляції і зцілення [2, с. 5-8].

На сьогоднішній день існує багато сфер, де застосовують арт-терапію, а її вивченням займаються як психологи, психотерапевти, так і педагоги та працівники соціальної сфери.

Арт-терапія як засіб самовираження. Прийнято, що в процесі комунікації люди зазвичай користуються вербальними каналами. Проте є ситуації, коли вербальний спосіб взаємодії є неможливим (через фізичні вади, страх чи невміння висловити свою думку у словах). В цей момент незамінною стає арт-терапія, яка використовує мову візуальної, пластичної, аудіальної експресії.

Арт-терапія як засіб вільного самовираження й самопізнання є інструментом дослідження й гармонізації тих сторін внутрішнього світу дитини, для вираження яких немає адекватних вербальних засобів. Тому часто

арт-терапія стає єдиним способом «зв'язку» між дитиною та суспільством, педагогом. Заняття творчістю дає можливість дитині зрозуміти й оцінити свої почуття, спогади, образи майбутнього, знайти час для відновлення життєвих сил та для спілкування із собою. У ході арт-терапевтичної роботи створюються додаткові можливості для внутрішньоособистісної комунікації, перехід на глибші рівні взаємодії з проявом внутрішніх (у тому числі неусвідомлюваних) механізмів організації поведінки, відбувається звільнення від впроваджених домінуючою культурою й ідеологією поведінки й освоєння тих ролей, які найбільше відповідають глибинній природі, потребам і напрямкам розвитку дитини [5, с. 77-81].

Арт-терапія як творчість. У будь-якій сфері людської діяльності необхідні вміння приймати творчі рішення. Творчість – це вихід за рамки знань, подолання та звільнення від обмежень. Творчий процес є процесом створення принципово нового продукту, а креативність – спроможність відмовитися від стереотипних моделей мислення та дії.

Арт-терапія як задоволення. Відомо, що творчість нерозривно пов'язана з поняттям задоволення. Тому арт-терапія завжди дає високий позитивний емоційний заряд і є найбільш безболісним способом вирішення проблем.

Арт-терапія як навчання. Цікавим фактом є те, що мистецтво – є унікальним способом передачі людського досвіду. Образ стає інструментом спілкування, а заняття образотворчою творчістю активізують і збагачують комунікативні та креативні можливості дитини, сприяють виробленню широкого спектру нових способів спілкування, орієнтації на міжособистісну взаємодію.

Арт-терапія як гра. Гра спрямована не на результат, а саме на процес, це – єдиний вид людської діяльності, орієнтований на сам процес. Крім того, й гра, й ритуал містять суто терапевтичний елемент: все можливо потрібна нестандартність, несподіваність, оригінальність. Дитина стає вільною від звичайних для життя форм та способів поведінки.

Арт-терапія як метод зцілення. Для початку слід зауважити, що зцілення неодмінно пов'язане з духовною цілісністю, гармонією духу та тіла. Мистецтво психотерапевтичне за своєю природою та сутністю, тому що воно займається проблемами пристосування «Я» дитини до навколишньої реальності, сенсу існування цього «Я» або внутрішнім буттям дитини. Спираючись на трансцендентні властивості символів та власний творчий потенціал, дитини може досягти самозцілення. Символічні образи містять у собі способи вирішення внутрішніх конфліктів особистості [3, с. 10-12].

Визнаючи важливість психотерапевтичних відносин важливим чинником досягнення позитивних ефектів арт-терапії та розглядаючи комунікацію як передумову розкриття та усвідомлення власних почуттів і потреб, фахівці у сфері арт-терапевтичної діяльності з дітьми використовують особливі прийоми вербального і невербального зворотного зв'язку. Необхідно наголосити, що у процесі діяльності фахівець може коментувати дії учасників групи, що дає змогу не лише «віддзеркалювати» – пояснювати намальоване чи зроблене, а й пояснити те, чому дитина це малює, виконує або, які переживання при цьому

відчуває. З урахуванням недостатньої можливості до саморефлексії необхідно уникати психологічних визначень – позначення механізмів виникнення тих чи інших переживань і тонких відмінностей між ними. Цінність адаптованих до особливостей дитячого сприйняття інтерпретацій полягає в тому, що вони впливають на розвиток у дітей здатності до розуміння та словесного вираження власних почуттів і потреб, усвідомлення мотивів учинків. Інтерпретації мають важливу соціалізуючу функцію, оскільки дозволяють дитині розвинути психологічні захисні механізми та механізми контролю над переживаннями. [1, с. 34-35].

Отже, арт-терапія – це один із новітніх методів роботи, який використовує можливості мистецтва для досягнення позитивних змін в інтелектуальному, соціальному, емоційному й особистісному розвитку дитини. Творчий характер занять допомагає дитині відкрити в собі щось нове, краще розуміти себе та оточуючих, розвивати свої відносини навколишнім середовищем. Арт-терапія є найбільш давньою та природною формою корекції емоційного стану, якою можна користуватися для зняття психічної напруги, для того, щоб заспокоїтися чи просто зосередитися.

Враховуючи вищесказане, можна з впевненістю стверджувати, що арт-терапія – це ефективний засіб адаптації дитини молодшого шкільного віку до умов навчально-виховного процесу. Ефективність її використання в умовах інклюзивної освіти буде залежати від врахування потреб, можливостей дітей, кваліфікованої роботи фахівців, задля досягнення спільної мети – створення належних умов для розвитку особистості кожної дитини. Це засіб який дає можливість дитині висловити та відтворити внутрішні почуття, переживання, сумніви, конфлікти та сподівання, користуючись принципом особистісно-зорієнтованого підходу до виховання дітей. Слід творчо опрацювати та використовувати інноваційні технології з метою адаптації дітей до умов навчально-виховного процесу та подальшого життя. Також можна зазначити, що арт-терапія може бути застосована на предметах мистецтв як корекційно-розвитковий засіб у роботі з дітьми, що мають порушення психофізичного розвитку. Це дозволяє максимально мобілізувати творчий потенціал дитини і знайти ті способи творчого самовираження, які найбільше відповідають її можливостям і потребам і можуть бути застосовані під час уроку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко М.Л. Використання методів арт-терапії в реабілітації людей з проблемами психічного здоров'я: методичні рекомендації / за заг. ред. М. Л. Авраменка. Київ: Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів, 2008. 55 с.
2. Вознесенська О. І. Особливості арт-терапії як методу. *Психолог*. 2005. № 10. С. 5–8.
3. Власюк М. Арт-терапія: зцілення мистецтвом. *Психолог*. 2005. № 39. С.9–23.

4. Коваль Л.В., Компанець Н.М., Лапін А.В., Квітка Н.О., Луценко І.В. Особлива дитина в інклюзивному дошкільному навчальному закладі. Київ: 2018. 367с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/711769/>

5. Кіпріанов, І. Ю., Ковальчук, Т. І. (2014). Використання арт-терапії у роботі з дітьми з особливими потребами. *Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)). Випуск 5 (48). С. 77-81.

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

*Гусар Аліна Василівна,
студентка 1 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ЗАСОБАМИ ІНТЕГРОВАНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні вже неможливо навчати традиційно: у центрі освітнього процесу в Новій українській школі має бути учень. Від розвитку його критичного мислення на уроці, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися з учителем, учнями класу, залежить успіх свідомого опанування шкільної програми.

Проблему розвитку критичного мислення учнів досліджували вчені й педагоги Дж. Дьюї, М. Ліпман, О. Пометун, Н. Архипкіна, Ю. Бабанський, І. Барташнікова та О. Барташніков, Д. Богоявленська, Ю. Гільбух, Г. Костюк, О. Митник, О. Савченко, Н. Талізін, О. Яковлева та ін. Досліджені дидактичні особливості інтеграції змісту навчання (О. Біляєв, Л. Варзацька, Т. Донченко, Ю. Колягін, В. Паламарчук, О. Савченко, Н. Светловська). Навчальні плани початкової школи поповнилися інтегрованими курсами, складовими яких є інтегровані уроки.

Мета розвитку критичного мислення – формування особистості, готової до життя у світі, що постійно змінюється, здатної до аналізу та осмислення інформації, різних сторін процесів і явищ, навчання та самовдосконалення, прийняття ефективних рішень.